

УДК 347.121.1

ЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ БІОТЕХНОЛОГІЙ

Розкрито зміст поняття “біотехнологія”, проаналізовано етичні та правові аспекти, які виникають при проведенні біомедичних досліджень на людині, акцентовано увагу на найбільш гострих питаннях з приводу застосування біотехнологій, що потребують нагального правового вирішення.

Ключові слова: біотехнологія, біомедичні дослідження, біоетика, біомедицина, права людини, репродуктивні технології, штучне запліднення, ембріон, клонування, генетичні технології.

Дослідження та досягнення в сфері так званих біотехнологій яскраво продемонстрували, що юридична наука чималою мірою відстає в оцінці та усвідомленні проблем прав людини в даній сфері. Як показує реальність, людина стає вкрай вразливою при застосуванні методів діагностики, лікування та відновлення сучасної медицини, а в ряді випадків ми можемо спостерігати відсутність гарантій безпеки людини при можливому втручанні в її здоров'я. Аксиоматичним є твердження, що неправильне використання досягнень біології та медицини може привести до загрозливих людській гідності, здоров'ю та життю наслідків. Суспільство і право виявилися не готовими до настільки бурхливого розвитку біомедичних технологій та міри втручання в сутність людини. Причому мова йде не лише про морально-етичні аспекти маніпулювання людським організмом, але і, в першу чергу, про проблеми правового характеру, які виражаються в недостатньому правовому закріпленні як самих відносин, так і правових механізмів їх реалізації та захисту.

Розглядаючи успіхи біомедичних досліджень, варто відмітити їх неочіненне значення, яке проявляється в появі багатьох корисних речовин: вакцин нового покоління, сучасних препаратів і діагностичних засобів, харчових продуктів та харчових добавок, а також в отриманні та вирощуванні трансгенних організмів (в тому числі мікроорганізмів), рослин і тварин з потрібними людині властивостями, в розробці оптимальних способів охорони навколишнього середовища. Однак ті ж дослідження беззаперечно свідчать і про негативний вплив цих речовин на навколишнє середовище і людину. Нові біомедичні технології зачіпають природні і невідчужувані права людини: право на життя, на повагу до своєї гідності, на сприятливе і безпечне навколишнє природне середовище, охорону здоров'я, право на збереження біологічного різноманіття та інші. Крім цього право повинно врегулювати питання проведення експериментів з геномом людини, визначити позицію з приводу застосування фетальної терапії, вирішити спірні питання сучасної трансплантології, запобігти розвитку евгенічних ідей тощо.

Об'єктом дослідження, стислі результати якого викладені в даній статті, виступають права людини в біомедичній сфері, яка охоплює відносини, що виникають в процесі застосування біомедичних технологій. Специфіка об'єкта дослідження зумовлює інтерес до нього багатьох спеціалістів. Так, медико-правові та біотичні аспекти застосування біомедичних технологій ґрунтовно досліджуються, зокрема, такими зарубіжними вченими, як: О. Старовойтова, О. Лукашева, В. Ігнат'єв, О. Іванюшкін,

П. Тищенко, І. Силуянова, Б. Юдін, Я. Драгонц, Г. Холлендер, О. Тихомиров, А. Йойриш, М. Квачадзе, Л. Лінник, А. Нікітіна, О. Золотарьова, Е. Труханова, Н. Крилова, С. Шевчук, І. Кучерова та ін., а також такими українськими вченими, як: О. Кашинцева, С. Пустовіт, І. Сенюта, А. Степаненко, С. Стеценко, Ю. Кундієв, В. Грищенко, Т. Тарахонич, О. Тарахонич, В. Чешко, Г. Миронова, Р. Стефанчук та ін.

Основною метою роботи є висвітлення та аналіз основних етико-правових проблем, які виникають у процесі застосування біомедичних технологій.

Термін “біотехнологія” використовується як в нормативно-правових актах, так і в медичній та юридичній літературі. При цьому чіткого законодавчого визначення даного терміну в українських нормативних актах не міститься. І це є серйозною проблемою у сфері регулювання медичної діяльності в нашій країні. Цю прогалину частково заповнює Конвенція про охорону біологічної різноманітності, яка була підписана в Ріо-де-Жанейро 5 червня 1992 року та ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року № 257/94–ВР. Відповідно до ст. 2 цієї Конвенції, “біотехнологія” означає будь-який вид технології, пов’язаний з використанням біологічних систем, живих організмів чи їх похідних для виготовлення або зміни продуктів, а також процесів з метою їх конкретного вживання [1].

Також вживається термін “біомедична технологія”. Як правило, його використовують в якості синоніму терміна “біотехнологія”. Проте, на нашу думку, поняття “біотехнологія” є ширшим, оскільки може бути використане для промислових, харчових та інших *не медичних цілей*, в той час як термін “біомедична технологія” означає діяльність з приводу використання біологічних технологій для потреб *медицини*, тобто з метою лікування та профілактики хвороб людини [2, с. 65].

Підсумувавши вищесказане, можна зробити висновок, що *біотехнологія* являє собою сукупність прийомів і способів (а також самі процеси) з обробки живого матеріалу (людини, окремих її органів, тканин, тварин, рослин, бактерій та ін.), які якісно змінюють “живий” об’єкт. Це можуть бути також методи впливу і на “неживий” об’єкт, але за допомогою процесів, так чи інакше пов’язаних з “життям” в самому широкому розумінні цього слова.

Біомедичні технології стали об’єктом специфічного правового регулювання лише в середині ХХ століття. До цього часу їх регламентація здійснювалась в якості окремого випадку загальної медичної діяльності, яка в свою чергу, підлягає правовому регулюванню протягом століть. Проте, варто відмітити, що тривалий час відносини в сфері медицини були предметом лише кримінально-правового регулювання. Необхідність в юридичній регламентації самого процесу надання медичної допомоги, відносин між лікарем і пацієнтом, закріпленні відповідних стандартів істотно була усвідомлена зовсім недавно. Наприклад, право людини на охорону здоров’я отримало закріплення тільки після Другої Світової війни в Загальній декларації прав людини 1948 року [3, с. 43].

Дослідження правових проблем медичної діяльності в дореволюційній Україні були малочислені і відображали патерналістський¹ погляд на роль лікаря (який частково зберігся і донині). У зв’язку з цим багато питань лікарської діяльності вирішувались лікарем самостійно, виходячи з клінічної практики та норм професійної медичної етики, і тому не попадали в поле зору законодавця. Дана обставина, а також відносна нерозвиненість медичної науки обумовили незначну кількість юридичних досліджень в даній сфері [4, с. 94]. Поглиблена диференціація та спеціалізація медичної діяльності, а також корпоративність системи охорони здоров’я привели до того, що законодавство в цій сфері носило переважно відомчий характер. Як наслідок, більшість відомчих актів не підлягали офіційному опублікуванню [5, с. 23].

¹ Патерналізм (від лат. *pater* - батько) - це класичний тип взаємовідносин між лікарем і пацієнтом, який користувався в професійній лікарській етиці абсолютним визнанням упродовж більше двадцяти століть. Суть його зводиться до того, що лікар, як батько, який піклується про свою дитину, співчуває хворому, допомагає йому, бере відповідальність за рішення про його лікування. Ще в клятві Гіппократа містяться патерналістські положення стосовно управління процесом лікування, режим якого визначається лікарем в інтересах і для користі хворого.

Більше того, багато прав і обов'язків лікаря та пацієнта, а також інших зацікавлених осіб не достатньо чітко вказані в сучасному українському законодавстві. Все це приводить до правових колізій, зловживань зі сторони лікарів, порушень прав пацієнтів та їх близьких. Медики не мають стимулів та можливостей застосувати всі методи задля допомоги хворим людям. Пацієнти перебувають в невіданні відносно своїх можливостей, а лікарі — відносно меж своєї компетенції та підстав юридичної відповідальності [6].

Зазначені обставини вимагають вдосконалення правової бази, приведення її у відповідність із сучасними реаліями. Специфіка відносин у цій сфері закономірно передбачає і специфіку їх правового регулювання. Цим обумовлено виділення медичного права в самостійну галузь в деяких західних країнах. В Україні питання про необхідність створення такої галузі є поки що тільки предметом дискусій серед юристів та медиків. В той же час в юридичній доктрині термін “медичне право” вже “прижився” і використовується в якості назви навчальної дисципліни. Показником все більшої спеціалізації в даній сфері є той факт, що в юридичній навчальній літературі вже з'явився термін “біомедичне право”.

На нашу думку, спеціалізація правового регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я дозволила б подолати ряд серйозних проблем як у сфері надання медичних послуг, так і в самій сфері правозастосування. Насамперед, ці проблеми обумовлені відсутністю єдиних принципів для організації охорони здоров'я в державі, розрізненістю вимог до здійснення медичної діяльності в різних галузях. Діючі Основи законодавства України про охорону здоров'я 1992 року, на жаль, не забезпечують уніфікації принципів і правил для всіх галузей охорони здоров'я. Перевага створення спеціальної галузі права також обумовлена тим, що це дозволить звести воедино всі правові норми, які мають відношення до функціонування медичної галузі, виключити дублювання і колізії.

Варто відмітити, що відсутність спеціального регулювання охорони здоров'я, загальних спеціальних принципів всієї медичної діяльності — не єдина проблема українського законодавства та правозастосовчої практики. Існує також гостра необхідність в спеціальному регулюванні окремими нормативно-правовими актами певних видів біомедичних технологій. Деякі з них передбачають цілий комплекс специфічних правовідносин, які суттєво відрізняються від відносин в рамках інших біотехнологій. Крім того, серйозною проблемою є відсутність законодавчого визначення таких біомедичних технологій, про що вже зазначалося вище.

На сьогодні медичне законодавство починає все більше привертати увагу юристів. Обговорюється необхідність вдосконалення нормативно-правової бази у вказаній сфері в двох напрямках.

Перший напрям — це комерція в сфері охорони здоров'я, другий — права пацієнта. Ідея комерціалізації є наслідком загального обґрунтованого незадоволення станом фінансування в сфері охорони здоров'я. Побуває думка, що організація сучасної медичної галузі не відповідає ринковим принципам всієї економічної системи держави. У зв'язку з цим, пропонується наблизити правове регулювання відносин з приводу надання медичних послуг до правил цивільного обігу. Це повинно відобразитися, зокрема, у співвіднесенні даного виду діяльності з принципами відплати та майнової відповідальності за шкоду, завдану здоров'ю, в обліку понять власника (наприклад, власник статевої клітини, органу і т. д.), споживача та виконавця. Така позиція підтримується багатьма медиками [7, с. 87].

Підставою для другого напрямку зміни законодавства в сфері охорони здоров'я є, насамперед, хвиля руху “за права людини”, яка зачепила в ХХ ст. усі галузі права та всі сфери життя держави. У рамках медичного законодавства цей рух виразився, насамперед, у прагненні привести положення про права людини у відповідність з міжнародними стандартами.

Частково обидва напрями зміни законодавства дуже близькі. Багато прав пацієнта можуть бути закріплені лише за умови появи в медичних правових нормах категорій

власності на своє тіло та його органи, тканини і рідини. Такі права є наслідком ринкових принципів організації охорони здоров'я. Послідовне закріплення у медичному законодавстві права пацієнта на медичне втручання за умови отримання від нього добровільної інформованої згоди тягне за собою зменшення відповідальності лікаря, а також відповідає ринковій моделі відносин “споживач–виконавець”.

Однак, на наше переконання, ці два напрями повинні бути забезпечені найголовнішим принципом медицини — гуманізмом та співчуттям до хворих людей. Співчуття не може бути відплатним. А, отже, принцип відплати, грошової вигоди в медицині не може і не повинен бути реалізований в повній мірі. Крім того, серйозні заперечення зустрічає прагнення визнати тіло людини та його частини об'єктом власності. Потрібно пам'ятати, що медицина — це мистецтво служіння людям, а не просто ремесло, яке приносить дохід.

Остання точка зору на надання медичної допомоги найбільш яскраво представлена системою поглядів або напрямів наукових досліджень під назвою біоетика. В перекладі з грецької біоетика означає етику життя. Біоетика — сфера міждисциплінарних досліджень етичних, філософських та антропологічних проблем, що виникають у зв'язку із прогресом біомедичної науки та впровадженням новітніх технологій у практику охорони здоров'я. Сьогодні біоетика — це не просто розділ філософії, а міждисциплінарна сфера людського знання, в формуванні якої беруть участь медики, біологи, юристи, соціологи, філософи та представники інших професій.

Таким чином, проблеми регулювання медичної діяльності, крім суто організаційно-правового, мають і аксіологічний, етико-юридичний контекст. Сучасний етап розвитку медицини зумовив появу якісно нової групи проблем, яка може бути названа етико-правовою.

Необхідно відмітити, що етичні проблеми завжди існували в рамках лікарської діяльності. Але раніше етичні проблеми співіснували з правовими. Між цими двома видами проблем була, як правило, чітка межа. Кожна проблема вирішувалась за допомогою відповідних методів. Наприклад, проблема визначення життя і смерті не носила такого гострого характеру, як сьогодні. Хворі, яким лікар не міг допомогти, помирали природною смертю. На даний час у лікаря є можливість штучно підтримувати життя людини, яка помирає. Одночасно є можливість отримати з тіла такої людини органи для трансплантації [8]. Постає питання про можливість чи доцільність відключення установки, яка підтримує життя, в інтересах іншої особи. Вирішення цих питань буде залежати від того, якою буде визнана ця людина — живою чи мертвою.

Проте не можна не враховувати, що багато етичних дилем минулої епохи, (які є одночасно і проблемами права, наприклад, інформування безнадійно хворих відносно їх діагнозу), не були юридично вирішені внаслідок нерозвиненості вчення про права людини, недосконалості системи права.

На даний час біомедичні технології кардинально змінили життя людини (як суспільну, так і індивідуальну його складову). Наука зробила крок так далеко, що під сумнівом опинилися фундаментальні етичні погляди, які також є базовими для правового регулювання. Традиційні концепції життя і смерті, свідомості, розуму, особи, людської природи не є адекватними новим незнайомим ситуаціям в медицині.

Який, наприклад, правовий статус людини, яка заморожена в стадії клінічної смерті (з метою збереження до тих пір, поки вчені не знайдуть спосіб лікування раку чи іншої невиліковної хвороби)?

Такі випадки вже відомі. Зокрема, першим добровольцем став Джеймс Бердфорд, заморожений в 1967 році. У США створено “Товариство продовження життя”. Подібні кріонічні товариства виникли також і в інших країнах [9]. У такій ситуації виникає, насамперед, юридична проблема. З одного боку людина не жива і, значить, не є суб'єктом права. З іншого — відносно неї зберігається обов'язок третіх осіб здійснити всі можливі дії з метою її оживлення та вилікування. При цьому незрозуміло, що станеться у випадку, коли вказані цілі не будуть досягнуті. Чи потягне це за собою юридичну відповідальність і якщо так, то перед ким і в якій формі?

Крім суто юридичних нерозв'язаних аспектів, дана проблема має і етичне звучання. Насамперед, постає питання про принципову етичну допустимість подібних експериментів. Результати такого експерименту невідомі, оскільки ні один із “заморожених” не був поки розморожений. Багато людей можуть виявити бажання продовжити своє життя таким способом. Чи допустимо в даному випадку піддавати кріоконсервації всіх бажаних? В якому порядку і при дотриманні яких необхідних умов таких людей потрібно буде повертати до життя?

Одним із центральних етико-правових питань застосування біомедичних технологій є питання про статус ембріону. Головною етичною проблемою є те, чи можуть вважатися ембріони людськими істотами з притаманними їм якостями і правами (наприклад, правом на життя, на повагу до людської гідності), а також те, з якого моменту вони набувають таких якостей і прав.

Розвиток репродуктивних технологій дозволяє контролювати стать майбутньої дитини, мати дітей жінкам, які не здатні до природного зачаття та виношування. У зв'язку з цим, виникають нові етико-юридичні проблеми. Наприклад, сурогатне материнство руйнує традиційні уявлення про соціальні ролі матері, батька, сина, доньки і т. д. Незрозумілим є юридичне співвідношення біологічної матері (яка виношує) і генетичної (донора яйцеклітини). Це в повній мірі відноситься до штучної інсемінації спермою донора. Даними технологіями ставиться під сумнів віковий принцип відповідальності батьків за своїх дітей, значимість сім'ї в житті окремої людини і всього суспільства. Гострі суперечки викликає можливість законодавчого врегулювання комерційного сурогатного материнства. В даному випадку складні моральні проблеми виникнуть у випадку народження дитини “за замовленням”, “неналежної якості”, тобто хворої чи небажаної статі [10].

Штучний аборт завжди належав до категорії етичних і юридичних проблем, які найбільш важко вирішувалися. В теперішніх умовах це питання набуває ще більшої гостроти. Чи етично та законно умертвляти вже зароджене життя? Чи допустимі ті методи штучного абортів, які зараз застосовуються? Чи можливе використання вилучених ембріонів у виробництві ліків і, особливо, косметичних засобів? Ось деякі з численних проблем штучного переривання вагітності.

Надзвичайно гострими в умовах сьогодення виступають етико-правові проблеми трансплантації. Найскладнішим питанням є отримання органів і тканин з метою трансплантації, оскільки потребує дотримання всіх принципів медичної етики і правового регулювання. Більше того, протягом останніх років активно розвиваються дослідження в галузі ксенотрансплантації².

Сучасні біомедичні знання дозволяють настільки глибоко проникнути в людську сутність (як в прямому, так і переносному значенні), що людина сама стає її витвором. Особливо яскраво дана тенденція медицини проявляється в генетичних та репродуктивних технологіях (як-от, клонування, екстракорпоральне запліднення тощо).

В цій сфері найбільш очевидною є світоглядна складова етико-правових проблем. Можливість втручання в геном людини, його зміна, конструювання цілковито змінюють тисячолітнє уявлення про свободу волі людини, про сакральність людської душі. Можливість створення химер — людино-тварин ставить і перед етикою, і перед правом питання про допустимість таких експериментів, про статус (моральний і юридичний) таких істот.

На жаль, до категорії проблем, які досліджуються в юридичній науці, не можна віднести проблеми, які пов'язані з правовим регулюванням генетичних технологій і, тим більше, дослідженнями на ембріонах *in vitro*³. Більша частина джерел з цих питань носить медико-біологічний характер. Лише деякі аспекти генетичних технологій стали предметом філософського та соціологічного аналізу. Юридичні роботи з даної тематики нечисленні.

² Ксенотрансплантація, або міжвидова трансплантація — трансплантація органів від тварини іншого біологічного виду, ніж людина.

³ Ембріон *in vitro* — ембріон, створений штучним шляхом, тобто в пробірці.

Окремо слід проаналізувати питання про надання прав інтелектуальної власності на генетичний матеріал людини та комерційні аспекти застосування медичних біотехнологій. Основним питанням є те, чи можуть вважатися винаходами, а, отже, вимагати патентування: гени, фрагменти генів, протеїни, генетичні послідовності, методи генетичних тестувань, стовбурові клітини, генетично модифіковані ембріони людини, технології гермінативних модифікацій та методи клонування людини.

Загально визнаним є правило, згідно з яким продукти природи не можуть патентуватися. Проте це не вирішує проблеми. Прихильники патентування стверджують, що воно сприятиме залученню приватного капіталу з метою подальшого розвитку біотехнологічних досліджень в сфері медицини. Противники вважають, що, навпаки, через значну вартість використання патентів інші дослідники не зможуть розвивати новітні засоби діагностики та лікування. Більше того, деякі автори зазначають, що патентування, наприклад, людської ДНК, суперечить людській гідності і навіть може прирівнюватись до рабства, яке на сьогоднішній день заборонено міжнародним правом, а саме Конвенцією відносно рабства 1926 р. та Додатковою конвенцією про ліквідацію рабства, торговлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956 р.

В даному випадку стикаються інтереси дослідників (розробників новітніх біотехнологій), донорів генетичного матеріалу (людей, до яких застосовуються медичні біотехнології) та громадськості. Перші зацікавлені в отриманні фінансової вигоди від своїх винаходів і тому підтримують патентування людського генетичного матеріалу, другі — у ствердженні непорушності права власності на свої гени, клітини, частини тіла тощо, а останні вимагають доступу до будь-якої генетичної інформації, яка, на їх думку, повинна стати загальним надбанням всього людства [11, с. 161].

Останній винахід людського розуму — технологія клонування людини — став, в якійсь мірі, епохальним. Досі серед науковців не стихають суперечки з приводу клонування. Клонування людини принесло людям нові проблеми і питання. Наприклад, це проблеми, які пов'язані з юридичним визнанням права на неповторність, а також з відображенням в законодавстві факту існування можливості вегетативного розмноження людини. У зв'язку з потенційно можливою перспективою клонування людини виникає питання юридичного статусу клона [12]. Деякі дослідники пропонують вважати, що клон повинен мати увесь спектр прав і обов'язків, котрі може мати звичайна людина, без жодних обмежень. Також виникають питання, пов'язані з ідентифікацією батьківства, оскільки в клонуванні беруть участь три особи: донор клітини, донор яйцеклітини і сурогатна мати [13, с. 33]. Добре, коли клітина береться в чоловіка (в такому випадку зрозуміло, хто батько), але й можна клонувати і жіночу клітину [14, с. 26]. А як бути з майновими правами клонуваних людей?

Наявність колосальних ідеологічних розходжень з приводу застосування біотехнологій викликає усвідомлену необхідність серйозного державного регулювання. Проблематика захисту прав людини при проведенні біомедичних досліджень не є унікальною. Це загальнолюдська дилема, яка отримує те чи інше звучання в будь-якому суспільстві. У всьому світі на національному, регіональному і міжнародному рівнях здійснюються спроби, з одного боку, підвести біомедичну проблематику під існуючу нормативно-правову базу, а з іншого, — виробити новий пласт нормативної і відомчої бази спеціально для регулювання біомедичних досліджень.

Для вирішення зазначених етико-правових проблем застосування біотехнологій пропонується використати правові стандарти міжнародної і європейської спільноти, а також поєднати досвід іноземних держав і кращі традиції української медицини, що передбачають пріоритет відповідального, безкорисливого служіння лікарів людям, повагу до життя, до фізичного і духовного здоров'я людини, а також довіру між лікарем і пацієнтом.

Без сумніву правова база в даній сфері потребує доопрацювання, вдосконалення і певної систематизації. Позитивні ж зміни в самому суспільстві стануть можливими не лише із введенням нових законів, а також за умови зміни правосвідомості як самих медичних працівників, так і пересічних громадян.

Як бачимо, в сфері застосування біотехнологій існує цілий ряд проблем, які є об'єктом вивчення науковців в сфері медицини, юриспруденції, етики, теології тощо. В самому праві дані проблеми варіюються від захисту прав пацієнтів при проведенні біомедичних досліджень до договірної регулювання в сфері біомедицини та надання прав інтелектуальної власності на біотехнологічні винаходи.

Таким чином, в даній статті ми зробили спробу проаналізувати можливі проблеми застосування біотехнологій, які потребують нагального етико-правового вирішення.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття : Закон України від 29.11.1994 р. [Текст] // ВВР. — 1994. — № 49. — Ст. 433.
2. Старовойтова, О. Э. Юридический механизм реализации и защиты соматических прав человека и гражданина в Российской Федерации: историко-правовой и теоретический анализ [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Старовойтова Ольга Эдуардовна. — Санкт-Петербург, 2006. — 456 л.
3. Караваева, Е. И. Биомедицинские технологии: вопросы правового регулирования и ответственности [Текст] / Е. И. Караваева, Р. В. Кравцов // Сибирский юридический вестник. — 2005. — № 3. — С. 45–49.
4. Вековщина, С. В. Сучасна медична етика: від Гіпократу до біоетики [Текст] / С. В. Вековщина, В. Л. Кулініченко, Н. В. Коваленко // Український медичний часопис. — 2003. — № 5 (37). — С. 93–96.
5. Крилова, Н. Застосування сучасних біомедичних технологій: кримінально-правовий аспект [Текст] / Н. Крилова // Юридичний вісник України. — 2007. — № 21 (621). — С. 51–55.
6. Беденко, О. Актуальність та перспективи медичного права в Україні [Електронний ресурс] / О. Беденко // Новости медицины и фармации. — Режим доступа : <http://novosti.mif-ua.com/archive/issue-994/article-1055/>.
7. Никитина, А. Е. Правовое регулирование биомедицинских технологий [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Никитина Анастасия Евгеньевна. — Санкт-Петербург, 2003. — 287 с.
8. Иойрыш, А. И. Правовые аспекты генной инженерии [Текст] / А. И. Иойрыш, О. А. Красовский // Государство и право. — 1997. — № 3. — С. 112–116.
9. Жиганова, Л. П. Биомедицина и стволовые клетки [Электронный ресурс] Bestreferat.Ru. — Режим доступа : <http://www.bestreferat.ru/referat-80506.html>.
10. Митрякова, Е. С. Правовое регулирование суррогатного материнства в России [Текст] : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право” / Е. С. Митрякова. — Тюмень, 2006. — 23 с.
11. Медведева, М. О. Міжнародне право та біотехнології [Текст] / М. О. Медведева ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. — К. : Промені, 2006. — 256 с.
12. Болховитинова, С. Л. Биомедицинские технологии зачатия человека [Электронный ресурс]. Православный медицинский сервер. — Режим доступа : <http://orthomed.ru/news.php?id=18462>
13. Грищенко, О. Проблема клонування: суспільний та правовий аспект [Текст] / О. Грищенко // Юридичний журнал. — 2005. — № 10. — С. 38–43.
14. Короткий, Т. Правові аспекти клонування людини [Текст] / Т. Короткий // Вісник НАН України. — 2002. — № 3. — С. 67–81.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 6 від 17 січня 2011 року)*

Надійшла до редакції 31.01.2011

Слободян Е. Н. Этико-правовые проблемы применения биотехнологий

Раскрыто содержание понятия “биотехнология”, проанализированы этические и правовые аспекты, возникающие при проведении биомедицинских исследований на человеке, акцентировано внимание на наиболее острых вопросах по поводу применения биотехнологий, требующих неотложного правового решения.

Ключевые слова: биотехнология, биомедицинские исследования, биоэтика, биомедицина, права человека, репродуктивные технологии, искусственное оплодотворение, эмбрион, клонирование, генетические технологии.

Slobodian, O. M. Ethical and Legal Problems of Application of Biotechnologies

The maintenance of concept “biotechnology” is exposed in the article, the ethical and legal aspects that arise during conducting of biomedical researches on a man are analysed, the attention is stressed on the most sharp questions concerning application of biotechnologies that require urgent legal decision.

Key words: *biotechnology, biomedical research, bioethics, biomedicine, human rights, reproductive technologies, artificial insemination, embryo cloning, genetic technology.*

